

פרוטוקול מס' 178

מישיבת ועדת השירותים הציבוריים
יום ג', כ"א בכסלו תשל"ו - 25.11.75, שעה 11.00

נכח:

חברי הוועדה:
א. נסיר - היו"ר
ח. אנו-דביעה
י. בארי
ל. דיציאן
ה. זיידל
ט. פרידמן
פ. שינמן
ח. שמעוני

מוזמנים:
א. בריק - היועץ המשפטי של משרד הסעד
מר מילוא - סמנכ"ל משרד הסעד

ניצב-משנה יעקבי - משרת ישראל
י. קרמן - מזכיר איגוד העובדים הסוציאליים

מזכירת הוועדה: ש. כרם

רשמה: צ. ספרן

סדר היום: אלימות בלשכות הסעד.

אני פותחת את הישיבה.

מ"ם היו"ר א. נמיר:

אלימות בלשכות הסעד

על שולחנו מונחות מסקנות ועדת השירותים הציבוריים בנושא - מקרי אלימות בעובדות סוציאליות ואיום בשביתה של בעובדים הסוציאליים, שנתקבלו בכנסת ב-9 באפריל 1973. בסיומן של המסקנות סופיעה פיסקה האוסרת: "הוועדה פונה למשרד הסעד להניח לפנייה דו"ח ביניים בתום חצי שנה מיום הנחת המסקנות על שולחן מליאת הכנסת". שאלתי: האם דו"ח כזה של משרד הסעד הונח על שולחן הוועדה?

מר סילוא:

ב-13 בפברואר 1975 שלח המנהל הכללי של משרד הסעד, לפי בקשתי, דו"ח לחברת-הכנסת חייקה גרוסמן, יושבת-ראש הוועדה, העונה על הנקודות שהועלו במסקנות. אינני יודע מה נעשה בדו"ח זה. דיון עליו לא התקיים.

הנקודה הראשונה בדו"ח התייחסה לזכאות הפונים לעזרה חומרית. בנושא זה הועלו שתי טענות צודקות: א) כללי הזכאות אינם ברורים בסידה מספקת; ב) ככל שיגדירו את כללי הזכאות יש לשחרר אותם במידת האפשר משיקול דעת של העובד הסוציאלי, כי עזרה חומרית צריכה להיות פונקציה של חישובי הכנסה וכל הקשור בכך ולא חלק מעבודה סוציאלית סיפולית. בדו"ח ששלחתי הבאתי חמישה כללי זכאות שנקבעו והתפרסמו - היום יש כבר יותר - כללים ספורטיים ביותר. פעולה שניה שעשינו: לפני כשנה וחצי הפעלנו תפקיד חדש במשרד הסעד - תפקיד של עובד זכאות, שאינו עובד סוציאלי. הכשרנו עובדים אלה בקבוצות והיום יש לנו כ-100 עובדי זכאות ברוב הרשויות המקומיות בארץ. לחודש ינואר מתוכנן עוד קורס שיוסיף כ-30 עובדי זכאות ובכך נוכל לכסות את כל לשכות הסעד.

מ"ם היו"ר א. נמיר:

במסקנה ב' נאמר שהוועדה ממליצה להגדיר ביתר דיוק את התפקיד ואת סמכויותיו של

העובד הסוציאלי.

מר סילוא:

הפעלה של עובדי זכאות כוללת בצורה של אליטינציה מה לא יהיה תפקידו של העובד הסוציאלי בעתיד, כי עובד זכאות הוא אחד התפקידים שבא לשחרר את העובד הסוציאלי. ישנם עוד תפקידים שבאים לשחרר את העובד הסוציאלי, כמו אותו פקיד מודיעין בלשכה שיכול להוריד אחוז גבוה של פניות בשאלות יומיומיות.

ה. זיידל:

האם פקיד המודיעין הוא עובד סוציאלי?

מר סילוא:

לא. כל המגמה היא לנקות את השטח שמסביב לעובד הסוציאלי על ידי כוחות עזר בתחום

זה.

נקודה שניה שהועלתה: תנאים פיסיים בלשכות הסעד. בתחום זה התחלנו לפני שלוש שנים ועשינו הרבה מאד. יש לנו כיום הוראה הקובעת קריטריונים לצורה שבה צריכה להיראות לשכת הסעד, החל מן הכניסה, השילוט, מקום להמתנה ועד לסיקום עובד הזכאות ומיקומם של העובדים הסוציאליים שזקוקים לחדר נפרד לצורך שיחה אינטימית וכן צרכי בטחון. הוראה זו פורסמה, אך היא לבד איננה מספקת כדי להביא לשינויים, במיוחד כאשר זה ענין הנתון לאחריותה של הרשות המקומית. על ידי אישור תקציבים יכולנו גם אנחנו להרתם לכך - פירסמנו חוברת על הלשכות החדשות, וכיום אפשר לומר שכ-31 לשכות נמצאות במצב סביר - אבל בגלל הקושי התקציבי, בגלל קיצוץ מקציב מ-2 מליון לירות ל-3/4 מליון לירות אינני יודע מה יהיה בשנה הבאה. להערכתנו, לאור עליית המחירים, נהיה זקוקים ל-3 מליון לירות לפחות כדי לעשות משהו נוסף.

מר מילוא:

נקודה אחרת שעלתה בדיונים - ארגון וייעול העבודה. הכנסת עובדי הזכאות היא אחד מן הדברים שעשינו בכיוון זה, אבל קיים עוד צד לנושא: חלקם של העובדים הסוציאליים הכשירים בלשכות סגיע לפחות מ-50%. בלשכות רבות המשרות אינן מאוישות כלל אפילו לא על ידי עובדים בלתי כשירים. נוסף לכך: אנשים שבמשך שנים נתנו את עיקר זמנם לקביעת זכאות לעזרה אינם יכולים להיות מספלים באופן אנטומסטי גם אם לסדר זאת בזמן כלשהו בבית-הספר לעבודה סוציאלית. עלינו לתת איפוא לעובדים הסוציאליים הכשירים השתלמויות בשיטות טיפול חדשות ובן עלינו להכשיר מדריכים לעובדים הסוציאליים שיסייעו להם בעבודתם. יש לנו קורסים למדריכים במכון שלנו, אבל עובר זמן עד שמסלאים את הצרכים בכל המקורות. קושי נוסף: הקפאה בכוח האדם. אפילו אם אנחנו רוצים להוסיף במקום מסויים משהו למדריך איננו יכולים לעשות זאת בגלל הקפאה. גם אם אין הקפאה האנשים אינם רוצים לעבוד בלשכת הסעד.

ברוך פרטתי מספר אמצעים בהם ניתן למשוך אנשים לעבודה בלשכה, שאחד מהם - מילגות גבוהות. לאדם העובד בלשכה ואינו עובד סוציאלי אנחנו מנטיחים את המשך המסכורת במשך כל שנות הלימוד, וזאת כנגד התחייבות שלאחר הלימודים יעבוד לפחות שנתיים בלשכה. בשנת 1974 ניתנו במכון שלנו ובאוניברסיטאות 180 מילגות כאלה. לאחר פיוס הלימודים מילאו יותר מ-80% את התחייבותם. אני חושש שלאחר שנתיים, כאשר מסתיימת ההתחייבות הפורמלית, יילכו רבים למקום אחר.

אשר למדדים של כוח אדם: הכנו מסמכים מפורטים מאד של כוח אדם - סוגי התפקידים שצריכים להיות בלשכות הסעד ומדדים למכסת העבודה, למה שקרוי מעמסה, אלא שבגלל המצב הכללי-הכלכלי קיבלתי רמז שזה יכול להיות רק חומר למחשבה, כי כדי להפעיל את המדדים האלה יש צורך להוסיף 60% למשרות הקיימות כיום ברשויות המקומיות ואיש לא יכול לדבר על כך באופן רציני. יחד עם זאת אני בדעה שעל ידי תוכנית רב-שנתית ניתן להוסיף משהו כל שנה, כי אם המעמסה המוטלת על עובד סוציאלי היא גדולה מדי הוא אינו יכול לעשות את מה שלמד לעשות.

כל מה שאמרתי עד עתה בא כדי למנוע אלימות, אבל התעוררו גם שאלות לגבי אלימות שכבר ארעה בלשכה. דובר על תיאום מוגבר עם המשטרה, על הסדרת מתקני אזעקה לפי הצורך, על העמדת שוטרים או פקחים במקומות מסויימים, גם כן לפי הצורך.

מ"ם היו"ר א. נמיר: האם זה בוצע?

מר מילוא: כל זה בוצע.

לתיק שהבאתי צרפתי את ההוראה האחרונה, מלפני כמה שבועות, של המנהל הכללי שהותקנה בתיאום עם המשטרה ועם איגוד העובדים הסוציאליים. בעקבות זאת אני מקבל הודעות שהמשטרה באה כמעט מיד לאחר שהיא מקבלת ידיעה על אלימות. כמו כן היו שיפורים בהתייחסות בתי המשפט למקרי אלימות ובעונשים יותר מרתיעים שהם מסילים.

עלתה גם השאלה של חולי נפש שבאים ללשכה והצורך בתיאום עם משרד הבריאות: חולי נפש עדיין באים אלינו ולא קיים בעניין זה תיאום מספיק. אם שירותי הבריאות אינם יודעים מה לעשות אתם, על אחת כמה וכמה שהעובד הסוציאלי גם הוא לא יידע מה לעשות אתם.

שאלה אחרונה שעלתה על הפרק: מהם אותם נושאים המובאים ללשכת הסעד ואשר למעשה אין במסכותה של הלשכה לטפל בהם? לדוגמה: אדם תובע בכל תוקף להשיג לו דירה אחרת, דבר שבו לא יכול לעזור לו העובד הסוציאלי; או אדם תובע רשיון לעסוק ברוכלות, דבר שאינו במסכות העובד הסוציאלי. חוסר האפשרות של העובד הסוציאלי לענות על דברים שאינם בטיפולו מביאים לא אחת להתפרצות של אלימות. והשאלה היא איך להתגבר על כך שכל אדם שאינו מוצא את סיפוקו לגבי דרישה כלשהי לא יבוא בסופו של דבר ללשכת הסעד.

י. בארי:

הוא בא גם לראש העיר.

מר סילוא:

במקרים בודדים, בדרך כלל באים ללשכת הסעד.

מ"ס היו"ר א. גמיר:

עד כמה שידוע לי מוגדר הנושא של דיוור
כאחד הנושאים שהלשכה הסוציאלית מטפלת בהם.

מר סילוא:

שכר דירה, לא דיוור.

מ"ס היו"ר א. גמיר:

אני יודעת על מקרים שעובדות סוציאליות
ניסו לעזור גם בענין דיוור, טיפלו ובאמת

עזרו.

מר סילוא:

אני מסכים אתך בדבר אחד, שלשכת הסעד
היא התחנה האחרונה לכל דבר. אדם שהיה
בבית-סוהר ושחרר, בא ללשכת הסעד כדי שתעזור לו; אדם שיצא מבית-חולים
לחולי נפש ואינו יודע מה לעשות, בא בסופו של דבר ללשכת הסעד; אדם
שנקבע לגביו בלשכת התעסוקה שאינו ניתן-להשמה, בא ללשכת הסעד. השאלה:
מה תפקידו של העובד הסוציאלי כשאדם כזה בא ללשכת הסעד? לי נראה שבהרבה
מן המקרים תפקיד העובד להפנות את הפונה לכתובת הנכונה שצריכה לספל בו,
אבל מכיוון שלא תמיד מבדילים הפונים בין סתן כסף לבין הפניה קורות
ההתפרעויות.

א. בריק:

היו לנו כמה בעיות שהיינו צריכים להתגבר
עליהן בנוגע ליחסים שבין המשטרה ולשכת
הסעד: 1. כאשר שוטרים התערבו לפעמים יותר מדי והחליטו לייעץ לעובד הסוציאלי
כיצד עליו לנהוג; 2. לגבי המסך טיפול המשטרה בתלונה שהוגשה. כלומר,
כאשר עובדת סוציאלית מגישה תלונה, כיצד יש לקחת את המתפרע ואת העובדת
הסוציאלית לתחנת המשטרה לחקירה; 3. בעיה הנוגעת לעובדת הסוציאלית:
עד שמגיע מועד המשפט-צבאיים רחמיה של העובדת הסוציאלית על המתפרע
ובבית המשפט היא חוזרת בה מתלונתה. לבעיות אלה ומסוגן מצאו שלושת
הגורמים - משרד הסעד, המשטרה ואיגוד העובדים הסוציאליים - פתרונות
עקרוניים, המתבצעים, עד כמה שידוע לי, גם בשטח: א) לגבי הבעיה השניה
סוכס עם המשטרה שהעובדת הסוציאלית והמתפרע לא יובאו יחד באותה ניידת
לתחנת המשטרה; ב) ניתנו לשוטרים הוראות לא להתערב בשיקולים המקצועיים
של העובדים הסוציאליים; ג) נאמר לעובדים הסוציאליים כי במידה והם
מגישים תלונה עליהם לדעת שאינם יכולים לשנות אחד כך את דעתם מן הקצה
לקצה ולהעמיד את התובע המשטרתי במצב מגוחך בעת המשפט. לאחר שכל הדברים
נקבעו בצורה מסודרת נשלחו חוזרים על ידי המשטרה לתחנות המשטרה ובאורח
מקביל נשלחו על ידי איגוד העובדים הסוציאליים חוזרים לעובדים. כלומר,
יש התאמה בין שלושת הגורמים - משרד הסעד, המשטרה ואיגוד העובדים
הסוציאליים - ואין הוראה של גורם אחד סותרת את הוראת הגורם השני, אלא
להיפך - משלימה אותה.

דבר נוסף: קיימים צוותות ללימוד בעיות

האלימות בלשכות הסעד על ידי ניתוח המקרים והסקת מסקנות לגבי העתיד.

בדרך כלל מתבצעים הדברים בשטח בהתאם

להוראות, אך פה ושם יש גם מקרים חריגים. כאשר נודע לאחד משלושת
הגורמים על מקרים חריגים, משתדל הגורם להודיע על כך לשאר הגורמים.
מיד לאחר שקיבלתי את פנייתה של מנהלת לשכת הסעד בבני-בדק על כך שהמשטרה
לא נהגה בחומרה עם המתפרע ולא דאגה למעצרו, העברתי את החומר לניצב-משנה
יעקבי וביקשתי ממנו לבדוק מדוע פעלה המשטרה כפי שפעלה.

בעיה אחרת שנתקלנו בה - יחס פחות מדי

מחסיר של בתי המשפט לנושא האלימות בלשכות הסעד. פירוטם של פסקי דין
קלים ביחס למקרי אלימות עוררה, בצדק, התמרמרות בקרב העובדים הסוציאליים
ושר הסעד הסנוח אף שוחח על כך עם שר המשפטים. במקרים מסויימים גם פנינו

א. בריק:

לפרקליטות שתגיש ערעור על פסקי הדין. במקרה אחד פסק השופט קנס של לירה אחת למתפרע וקבע בפסק דינו שהעובדים הסוציאליים הם חיילים בקו החזית, ומתוך כך ניתן היה להבין שהם צריכים להיות צפויים למקרי אלימות. מצאנו לנכון להגיש על כך ערעור באמצעות פרקליטות מחוז תל-אביב ושלוש השופטים שיסבו בדין ביטלו את פסק הדין שניתן גם מבחינת הענישה וגם מבחינת התייחסות השופט לנושא זה. כלומר, הם שללו את גישת השופט לנושא. מקרה אחר: לביית-המשפט העליון הוגש ערעור של אחד המתפרעים נגד פסק דין חמור שניתן על ידי בית-המשפט בבאר-שבע, שפסק למתפרע שנת מאסר לאחר שהיו לו כבר הרשעות קודמות. בית-המשפט העליון דחה את הערעור, קיבל את הגישה שלנו ואסר בין השאר, כי בית המשפט העיר כבר לא אחת בעבר שעובדים סוציאליים ועובדי ציבור אחרים עושים עבודתם בתנאי מתח קשים ותגובת הענישה על מקרים חוזרים כאלה היא אחת הדרכים לאפשר לעובדים לעשות את מלאכתם בלי ליפול קרבן למעשי אלימות. פסק דין זה ניתן במאי 1975 וראגנו להעביר אותו כהנחיה לעובדי הפרקליטות ולמשרה, כדי שיוכלו להציג אותו בפני השופטים. יש לציין שכיום ניתנים פסקי דין שהם מרתיעים יותר מאשר אלה שניתנו לפני מספר חודשים.

י. קדמן:

לאור הדברים ששמעתי היתה לי הרגשה שהתמונה ורודה קצת יותר מדי. מובח לפני תיק שנקרא - תיק דיווח על מקרי אלימות, שבו נמצאים כל הדיווחים שהגיעו אלינו על מקרי אלימות בלשכות הסעד בחצי השנה האחרונה. באופן כללי מצב האלימות בלשכות הוא חמור מאד והתופעה מקיפה את כל הלשכות הסוציאליות בלי הבדל בין אזור לאזור. יש כאן דיווחים מאופקים שבנגב, ממעלות שבצפון, מערים גדולות וקטנות, מועצות אזוריות ומועצות מקומיות.

פ. שינמן:

על כמה מקרים?

י. קדמן:

על למעלה מ-40 מקרים, כאשר הדיווח הוא רק על חלק מן הדברים שקורים בשטח. יש מקרים שכלל לא מדווחים עליהם למרות שניתן לכלול אותם בקטיגוריה של אלימות. לדוגמה: מקרה של אדם שנכנס ללשכה, מקים צעקות והופך שולחנות איננו בקרא מעשה אלימות. כל זמן שהעובד פיסית לא הותקף, לא נוהגים לדווח על מקרים אלה.

הייתי מחלק את הנושא לשלושה: (א) תנאים שמקדמים אלימות; (ב) מי הם התוקפנים והאלימים; (ג) התנהגות כל הגורמים כאשר קורית אלימות.

(א) התנאים הפיסיים הם אחד הגורמים המקדמים יותר מכל תופעות של אלימות. החוברת שהוציא משרד הסעד על לשכות הסעד הוא אמנם יפה, אבל הוא אחיזת עיניים, כי אי אפשר לצלם שתי לשכות יפות בארץ ולתת את הרושם כאילו זה המצב. המצב הוא סחריד. יש בחוברת דברים שאינני יודע לפי איזה קנה-מידה נקבעו. מצבה של הלשכה בכפר-סבא נקבע כסביר, אני סזמין אתכם לבקר בלשכה הנמצאת בשוק המקומי ולראות אם המצב סביר. המצב הוא סחריד וזה גורם שמקדם בהחלט אלימות. יש נתונים המצביעים על כך שב-80% מלשכות הסעד בארץ אין חירי המתנה.

פ. שינמן:

האם כולם נכנסים בבת אחת?

י. קדמן:

מחכים בפרוזדור או מחכים באותו חדר. המצב אינו באשמתו של משרד הסעד, העושה מאמצים בכיוון שיפור לשכות הסעד, אלא באשמתן של הרשויות המקומיות. המחלקה הסוציאלית היא מחלקה עירונית כמו כל מחלקה אחרת ולא ייתכן שהרשויות המקומיות יתנערו מאחריהן למצב זה. יש מקומות בהם יש מבנה מפואר לרשות המקומית ואילו הלשכה נמצאת בצדיף. נדמה לי שב-50% מן המחלקות הסוציאליות ברשויות המקומיות אינן נמצאות במבנה הרשות המקומית.

י. קרמן:

כלומר, כל המחלקות מרוכזות בסבנה אחד של הרשות המקומית ואילו המחלקה הסוציאלית במודע נמצאת במנותק מן המחלקות האחרות של הרשות המקומית. כאשר נמצאת הלשכה במנותק, משפיע הדבר לרעה גם כאשר קורית אלימות.

גורם נוסף התורם לאלימות: התערבות של גורמים שונים בעבודתה של הלשכה, בעיקר התערבות של הרשויות המקומיות, כאשר ראש הרשות או חבר המועצה ספנים אנשים באמצעות מכתב ותוך כדי הנסחה שכלשכה יסדרו לו את מה שצריך, ולא חשוב אם הלשכה יכולה או אינה יכולה לסדר. אם הלשכה שפונים אליה מתפקדת כראוי ועובדת לפי כללי הזכאות, היא נמצאת בין הפטיש והסדן: האיש טוען שהבטיחו לו שהלשכה תבצע והלשכה אינה יכולה לבצע.

דבר נוסף: חוסר בהירות לגבי תפקיד לשכת הסעד. ראש עיריית נתניה, למשל, הטיל על לשכת הסעד בנתניה לעסוק בחלוקת תאים בשוק העירוני החדש. הוא תפס שמדובר באוכלוסיה שאינה קלה כל כך להתעסקות ולכן הפנה את הטיפול ללשכת הסעד.

סיבה אחרת: מחסור חסור בכוח אדם בלשכות. לפני שבועיים הייתי בבית-דגן ומצאתי שמתוך 6 עובדים שצריכים להיות בלשכה יש בפועל עובדת אחת, שהיא גם מנהלת הלשכה וגם עובדת מטפלת - סדרן אין בלשכה - וביום קבלת קהל היא נאלצת לקבל אחוז קטן מאד של אנשים. האנשים מתפרצים כיוון שאינם מקבלים את הטיפול המינימלי שהם זכאים לו. לשכת הסעד בלוד סגורה כבר כמה שבועות, כי אין כוח אדם לתפעל אותה.

(ב) מי הם האלימים? - באופן בולט יש שלוש קבוצות: 1) אנשים המוגדרים כפסיכופטים או חלי נפש או אנשים הנמצאים על סף מחלת נפש, שלגביהם קשה לעשות פעולת מניעה מראש. גם אם לעובדים יש תנאים הולמים, גם אם יש חדרי המתנה הדבר לא ישפיע על חולה הנפש שאינו שולט על מעשיו. בענין זה אין שיתוף - אולי רק על הנייר - עם המערכת הבריאותית שצריכה לטפל באישפוז ואין שיתוף עם מערכות בריאות אחרות. בזמנו שלחתי לוועדה מכתב על מקרה שהיה בלוד בו הפסיקה קופת-חולים את הטיפול בנרקומנים וכתוצאה מכך הגיעו כל הנרקומנים ללשכת הסעד על מנת לקבל שם את הטיפול הרפואי שלא ניתן להם בקופת-חולים. יש לנו צרות צרורות עם אישורים רפואיים והדרך בה הם ניתנים על ידי מערכת הבריאות ובעיקר קופת-חולים. 2) תוקפנים ואלימים אחרים הם אנשים שהתוקפנות שלהם מתוכננת. אלה הם אנשים שבדרך כלל אינם זכאים, לפי הנוהלים, לקבל עזרה כלשהי והם אלימים גם במערכות אחרות, אם כי האווירה בלשכת הסעד נוחה יותר לאלימות מאשר במקום אחר. 3) קבוצה שלישית היא הקבוצה של אותם אנשים שאינם אלימים מטבעם, אך מגיעים להתפרצות מתוך מקרה זה או אחר. לפני שבוע היכה אדם שלוש עובדות סוציאליות עקב זה שהורידו לו את התמיכה בעקבות השינויים. הוא לא היה מוכן לקבל את ההסבר שהקיצבה עבור ילדים עלתה בעקבות השינויים.

(ג) יש התקדמות לגבי מה שנעשה כאשר קורית אלימות, אבל היא אינה מספקת. ישננו בזמנו עם המשטרה וגיבשנו נוסח טוב מאד לדרך שבה תפעל המשטרה במקרים שהיא מוזעקת לענין אלימות. ברוב המקרים המשטרה אכן פועלת כך, אם כי קורה שעד שמגיעות ההוראות מן המטה הארצי עד לעובד בשטח הולך משהו לאיבוד והדברים אינם נעשים בדיוק לפי ההוראות. יש מספר תלונות חמורות ביותר על משטרת רמת-גן, לרבות תלונה על המקרה שקרה בבני-ברק, וצריך אולי לבדוק באופן מפורט מה קורה שם. הגוף השני שיש לו חשיבות במקרה של אלימות זו המערכת השיפוטית. למרות שהיא שינוי במדיניות פסקי הדין רחוקים עדיין הדברים מלהשניע רצון. יש עינוי דין גדול מאד ולא פעם נמשכים המשפטים תקופות ארוכות. משפט הנוגע לעובד ממעלות שהותקף לפני שנה וחצי טרם נסתיים.

באיזה בית-משפט?

ל. דיציאן:

י. קדמון:

בבית-משפט השלום בעכו.

מקרה נוסף: לפני שנה הוגש תלונה על תקיפה למשטרת דיזינגוף בתל-אביב. הצנין נמצא עדיין בהליכים ובינתיים תקפה אותה אשה שלוש פעמים את העובדת הסוציאלית.

י. בארי:

האם הוגש לבית-המשפט כתב אישום?

י. קדמון:

הוגש.

נקודה נוספת: שחרור האיש לאחר תקיפה. יש אמנם מקרים שאדם נעצר עד לתחילת משפטו, אבל יש הרבה מאד מקרים - והמקרה של בני-ברק הוא מקרה בולט - שאדם טובא לשופט ומסוחרר עד לתחילת משפטו ובינתיים הוא בא ומאיים על הלשכה, כאשר העוינות שלו לגבי הלשכה הולכת וגדלה.

אין מספיק מודעות מצד הרשויות המקומיות להגנה על העובדים על ידי כל מיני אמצעי עזר, כמו הצבת שוטר, סדרן, סידור יציאת חירום. יש לי תלונות של לשכות על כך שהתנאים הבסיסיים להבטחת שלום של העובד אינם קיימים. בלשכת הסעד בפתח-תקוה בסניף פג'ה אין עד היום שום טלפון.

ס. היר"א. נסיר:

לנציג המסטרה: אחת הטענות של מנהלת המחלקה הסוציאלית בבני-ברק היתה שארך זמן רב יחסית עד שהמסטרה הגיעה למקום. היא ציינה שעברו כ-20 דקות עד שהמסטרה הופיעה. טענה שניה היתה לגבי השחרור בערבות, ומדבריה של מנהלת הלשכה השתמע שהשחרור בערבות נעשה בעידוד איש המסטרה.

ניצב-משנה יעקבי:

קשה לי להתייחס לנדשם ספציפי זה או אחר כאשר אני לא מוכן לכך וטבלי שקיבלתי פרטים סדוייקים על השתלשלות העניינים. מה שידוע לי לגבי המקרה בבני-ברק הוא, שהדבר היה ב-4 בנובמבר שנה זו. גברת שולמית גדרון, מנהלת מחלקת הסעד, שלחה סכתב למר קדמן, ומר קדמן פנה אלינו ב-14 בנובמבר. ב-19 לנובמבר פנינו למחוז תל-אביב וביקשנו מהם בצורה די חריפה וחד-משמעית - תוך הדגשה שבהתאם למכתבה של מנהלת המחלקה לא תאם טיפול המסטרה את ההנחיות שלנו - שיודיעו לנו במהירות את תוצאות הבדיקה. פרטים נוספים על המקרה בבני-ברק אינני יכול למסור.

הייתי רוצה להתייחס לבעיה הכללית ארצית ולא דווקא למקרה הספציפי: אני מצטער שהרבה מאד מקרים צריכים לקבל את טיפול המסטרה. אני חושב שצריך לעשות הרבה מאד פעולות לפני שהמסטרה חייבת לבוא ולטפל בנושא. הייתי מציע גם למשרד הסעד וגם לגורמים אחרים למצוא פתרון.

באשר לטיפול המסטרתי: בחודש מארס היתה פגישה אצל המפקח הכללי של המסטרה, שבה השתתפו נציגי משרד הסעד, נציגי איגוד העובדים הסוציאליים וגורמי מסטרה העוסקים בחקירות, בתביעה ובסניעת פשיעה. הכרנו בחומרת המצב והקמנו ועדה משותפת לשלושת הגורמים. לאחר תיאום הנושא עם כל הגורמים האלה ועל דעת כולם הוצאנו הנחיות מפורטות למדי על טיפול המסטרה בכל מקרה ומקרה של אלימות בלשכות הסעד. ההנחיות שלנו כוללות הוראות בדבר צורת הטיפול של איש המסטרה כאשר הוא מגיע למקום הארוע, כאשר לפני כן יש הנחיה כללית האומרת, שיש להגיע למקום סיד. אינני יודע אם במקרה של בני-ברק פעלה המסטרה מהר או לא, כי הדבר תלוי בתנאי המקום. על כל פנים אחת ההנחיות היא להגיע ללשכת הסעד בהקדם האפשרי, באותה מהירות שהיא מגיעה כאשר מזעיקים אותה למקרה של שוד.

ניצב-משנה יעקבי:

בהנחיות המפורטות להתנהגות השופר כללנו גם את ההוראה שלא להסיע את העובדת הסוציאלית והמתפרע יחד, כמו כן קבענו שיטה מיוחדת שלא להזכיר את שמו של העובד בצורה כזאת שהאיש יוכל למצוא את כתובתו ולהגיע אליו הביתה כדי לעשות צרות.

התייחסנו גם לתחום החקירה ולתחום התביעה: התביעה צריכה להיות מיידית ומהירה ונקבעו נוהלים לדרכי חקירה וקבלת עדות מעובד סוציאלי.

תחום נוסף: נתנו הנחיות לאנשים בכל היחידות שלנו לקיים מפגשים בדרג מקומי בין אנשי המשטרה במקום ובין העובדים הסוציאליים. הוראה זו יצאה בסוף חודש יוני וכעבור תקופה מסויימת יצאו הוראות נוספות מטעם איגוד העובדים הסוציאליים ומטעם משרד הסעד.

הרושם הכללי שקיבלתי - מדיווחי היחידות וגם מן האיגוד ומשרד הסעד - הוא שהיענות המשטרה היא די גבוהה. אינני מודיע בזה שפתרנו את כל הבעיות, אבל כאשר אנחנו מקבלים תלונות מהאיגוד או ממשרד הסעד שיחידת משטרה מסויימת לא נהגה כפי שהיתה צריכה לנהוג, אנחנו מתייחסים למקרה ובודקים אותו.

ה. זיידל:
כאשר קיבלתי את החוברת של משרד הסעד על לשכות הסעד התרשמתי מאוד, כי אחת המסקנות של ועדת השירותים לגבי האלימות היתה שיש צורך לשפר את מצב הפיסי של הלשכות. היום בא מר קדמן ואומר שמדובר על שיפור תנאים פיסיים בכמה לשכות בלבד ואילו ביתר אין שיפור, וכמו כן הוא מוסיף שבמדוע מעבירים לשכות סוציאליות למרחק די ניכר מבנין הרשות המקומית. לשיפור התנאים הפיסיים בלשכות שני אספקטים: (1) מתן הרגשה טובה לסבקר; (2) מניעת אלימות. בחוברת של משרד הסעד על הלשכות לא ראיתי סעיף אחד המדבר על המטרה של מניעת אלימות ובאיזה אופן יוצר משרד הסעד את התנאים הפיסיים כדי למנוע אפשרות של אלימות. הייתי רוצה לשמוע ממשרד הסעד מהי ההשפעה של שיפור התנאים הפיסיים - באותם מקומות שנעשו שיפורים כאלה - על מצב האלימות.

האם ניתן להקים ועדת תיאום קבועה בין משרד הסעד, המשטרה ואיגוד העובדים הסוציאליים? שמחתי לשמוע שנתתם הוראה לקיים מפגשים קבועים בין העובדים הסוציאליים במקום לבין המשטרה, אבל מהמקרה שקרה בבני-ברק משתמע שלא היו מפגשים כאלה. לכן נראה לי שטוב אם יקבעו ועדת תיאום קבועה של משרד הסעד, המשטרה ואיגוד העובדים הסוציאליים שתכנס מדי פעם בפעם, תתכנן ותשמע תלונות.

אמליץ בפני יושבת-ראש הוועדה - והצעתי הצעה זאת באחת הישיבות - שנבדוק מדי פעם מה מבצעים מסקנות הוועדה. ייתכן שאנחנו יכולים לתבוע ממשרד הסעד שיהיה איש אחד מסונה על ביצוע החלטות ועדת השירותים הציבוריים. את החלטות אנחנו מקבלים בתיאום עם המוסדות הנוגעים בדבר ובסופו של דבר קורה שלא מתייחסים אליהן כלל.

ל. דיציאן:
מסקנות ועדת השירותים בנושא האלימות הונחו על שולחן הכנסת ב-9 באפריל 1973, ובהן התבקש משרד הסעד להגיש דו"ח ביניים תוך שישה חודשים. אם דו"ח הביניים נשלח ליושבת-ראש הוועדה בפברואר 1975 יוצא שהוא לא הוגש לאחר שישה חודשים אלא לאחר שנתיים.

מר סילוא: נכון.

ל. דיציאן: אם ועדת כנסת שמה מסקנות על השולחן בהן היא מבקשת דו"ח ביניים תוך חצי שנה והדו"ח נמסר רק אחרי שנתיים, אין כל ערך לדיון.

י. בארי:

לקודמי, חבר-הכנסת הלל זיידל וחבר-הכנסת דיציאן: איש אינו מונע מן הכנסת ליתן שיניים להחלטות של ועדה. זה לא תלוי במדיניות הממשל, אבל היות והכנסת איננה נותנת שיניים, מדוע שהממשל יתחשב במסקנות יותר? שום הוראה חוקית איננה מחייבת את הממשל לפעול בהתאם להחלטות ועדות הכנסת. הדבר בידינו: הנה נשנה את התקנות, נשנה את החוקים, נקנה מעמד להחלטות הוועדות. הדבר תלוי בחברי הכנסת על כל סיעותיהם והשאלה אם יסכים.

לניצב-משנה יעקבי: האם במקרה של אלימות, הנדון בבית-המשפט, אתם תובעים עונשים חמורים או משאירים זאת לשיקול דעתו של בית-המשפט, ואז יש בזה משום דמו ברור לתביעה הכללית שאין ענין בעונש חמור דווקא במקרים כגון אלה?

האם במקרים של תקיפות חוזרות אתם תובעים מבית-המשפט לעצור את החשוד עד להעמדה לדיון או עד לאחר סיום ההליכים המשפטיים במקרה שכבר הוגש כתב אישום, או שאתם מתייצבים בפני בית המשפט, מודיעים שהחקירה נסתיימה ומבקשים שחרור בערבות פעם שניה ופעם שלישית?

האם בפועל, בשטח, מעבר להנחיות שנתתם, מגלה המשטרה יחס מיוחד לפונים אל לשכת הסעד כאשר מדובר בתגובה נגד עובדי סעד או באיומים עליהם?

ניצב-משנה יעקבי: מה זה יחס מיוחד?

י. בארי:

יחס יותר סלחני, יותר ליברל. אני שואל זאת, כי קיבלנו דוח מיוחד על מה שקרה ביחידת משטרה מסויימת, שהתייחסו בסלחנות מיוחדת אל אנשים שתקפו עובדי סעד.

פ. שינמן:

היות ומסקנות הוועדה הונחו עוד בשנת 1973 יש להניח שהאלימות מלשכות הסעד איננה דבר חדש. אנקש איפוא לדעת מבחינה סטטיסטית: כמה מקרי אלימות היו אז וכמה מקרים יש היום? האם התופעה התרחבה או הצטמצמה בעקבות מה שזכרנו בשעתו?

בוודאי שצריך לעשות פעולות מנע כדי לא להביא לידי פעולות אלימות, אבל סאידך אולי מן הראוי להתייחס לעובדים הסוציאליים עצמם, האם הם עושים הכל כדי למנוע אלימות ואם אין סיבות מיוחדות המביאות לאלימות. מן המקרה שקרה בבני-ברק התרשמתי שאפשר היה למנוע את התפרצות האלימות אם העובדת הסוציאלית הייתה מוכנה להסליף בפני הרשות המוסמכת על ביטול הרפורט. המחלקה הסוציאלית נועדה גם לספל באיש, לסייע לו. אינני רואה בשלילה את העובדה שראש עיריית נתניה העביר למחלקה הסוציאלית נעידו את חלוקת התאים בשוק העירוני, משום שעל ידי זה יכולה המחלקה לסייע לאנשים ויש לה מה לתת להם.

אין ספק שהמשטרה צריכה להיות יד עזר כדי להרתיע בכל מקרה של אלימות ולכן נראה לי מאד הרעיון של הקמת רשות משותפת של הגורמים שבידם לעזור: משרד הסעד, המשטרה ואיגוד העובדים הסוציאליים. רשות כזאת יכולה לסייע במניעת אלימות ולפחות להקטין את מקרי האלימות.

ח. אבו-רביעה:

בעייתם של אנשים הזקוקים לכסף היא בעיה עדינה. ברור הוא שכאשר אדם ניגש ללשכת הסעד הוא נזקק וכאשר הוא נזקק במצב שמביא אותו לעצבות. השאלה המתבקשת מאלה היא: האם לאותו פקיד שמטפל בנזקק יש הכישרים הנכונים מבחינה אנושית ומבחינות אחרות? האם אותו פקיד יודע איך להתייחס לאותו אדם עני שכתוצאה מעוניו הוא עצבני? האם אותו אדם מבני-ברק קיבל את היחס המגיע לו כאדם הזקוק לעזרה או שקיבל את היחס בהתאם להתנהגותו ולא בהתאם למצבו? רק ענין של כוח אדם לא יפתור את הבעיה. יש להקדיש

ח. אבו-רביעה:

מחשבה עמוקה ביותר הן לפקיד המטפל באנשים הזקוקים לסעד והן לאנשים הזקוקים לסעד.

מ"ס היו"ר א. נמיר:

לאנשי משרד הסעד: מדוע מפרסמים חוברת כזאת על שיפור התנאים הפיסיים בלשכות? אחת מן השתיים: אם היא לצורך הנחיות לעובדים הסוציאליים, אפשר לעשות זאת בצורה הרבה יותר צנועה, כי חוברת כזאת צריכה לעלות כמה עשרות אלפי לירות; ואם לא - לשם מה? זה לא הפירסום היחיד שאנחנו מקבלים ממשרד הסעד ואני מעזה לשאול: אולי במקום כמה חוברות אפשר היה לשפץ איזו לשכה סוציאלית?

בעקבות העדת חבר-הכנסת זיידל לענין מסקנות הוועדה: הדבר תלוי לא רק בנו ונראה לי שהליקוי הוא בסדרי עבודת הוועדות עצמן. אינני רוצה לומר את הדברים שלא בנוכחות היושבת-ראש וגם אינני מתעלמת מן העובדה שבינתיים היו בחירות, אבל אם נאמר במסקנות שהמשרד חייב לדרוש אחרי חצי שנה, אני חושבת שמתפקידה של הוועדה להזכיר למשרד שהוא חייב להמציא את הדו"ח שלו על מה שקרה. לפני שאנחנו באים בטענות אל משרד הסעד הייתי מציעה - אבל אינני חושבת שזה הפורום - לבדוק איך עובדת הוועדה בכלים הנתונים בידה כיום.

דבר שני שכדאי היה להציע ליושבת-ראש הוועדה, שיהיה אדם מיוחד מטעם משרד הסעד - והוא הדין גם לגבי משרד הבריאות - שישב בוועדה לאורך כל הדיונים ואין זה משנה באיזה נושא ממגזר משרד הסעד מטפלים.

כמטלת מקום של מטלא מקום היושבת-ראש אינני יודעת אפילו איך למכס את הנושא - ואני מניחה שאם נסכם אותו עוד פעם לא יהיו המסקנות שונות מן המסקנות שכבר הוגשו על ידי הוועדה - ולכן אני מציעה שגם את סיכום הישיבה נפנה ליושבת-ראש הוועדה.

י. בארי:
היכן נאמר שמשרד מסלתי חייב לדרוש כעבור שישה חודשים?

מ"ס היו"ר א. נמיר:
במסקנות כתוב שהוועדה פונה למשרד הסעד להניח לפניו דו"ח ביניים בתום חצי שנה מיום הנחת המסקנות על שולחן מליאת הכנסת. לו היה יותר לחץ על המשרד מצד הוועדה, אני מניחה שהמשרד לא היה קחכה שנתיים עד להגשת הדו"ח.

מר מילוא:
במסקנות הוועדה נאמר: "בתום חצי שנה מיום הנחת המסקנות על שולחן מליאת הכנסת". לא ידוע לי אפילו התאריך שבו הונחו המסקנות על שולחן הכנסת. התאריך שמופיע פה הוא התאריך שבו סוכמו המסקנות. היות וסאותו רגע שיפלתי בנושא באופן אינטנסיבי יזמתי, ללא כל לחץ, את דו"ח הביניים בפברואר 1975. לא ידוע לי אם הדו"ח הזה הופץ בין כל חברי הוועדה או לא.

מ"ס היו"ר א. נמיר:
האם הוא הופץ?

ש. כרם:
צריך לשאול את יושבת-ראש הוועדה.

מר מילוא:
המשרד עשה את המכסיסום שיכול היה לעשות ואם הדו"ח הוגש כמה חודשים יותר מאוחר זה לא קובע. הקובע הוא שטרם זה נובע שבוצעו רוב ההמלצות, והייתי מצפה שהוועדה תדון על הדו"ח לאחר ששלחתי אותו.

אני רוצה להשלים דברים ששכחתי לומר: מיד אחרי הדיונים עשיתי עוד פעולה חשובה - הקמתי בכל מחוז צוות הסורכב ממפקח משרד הסעד, מסנהל או שני מנהלים של לשכות סעד ונציג

סר סילוא :

היועץ המשפטי של משרד הסעד. תפקידו של הצוות היה להתייעץ על כל מקרה שקרה ולמטור אינפורמציה. סן הדיונים שהתקיימו בוועדה התרשמתי שכולם, לרבות אנשי האוניברסיטה, דיברו באופן כללי ואיש לא ידע בדיוק מה קורה: כמה מקרי אלימות קשורים בחולי נפש, כמה מקרים קשורים בתנאים פיסיים וכדומה. בשעתו קיבלתי דיווח על 31 מקרים שנעשו תוך שנה וחצי. אחד העובדים שלנו ניתח את המקרים כדי לראות מה גרם לאלימות. לאחר שפנית למחלקת המחקר, במטרה לבדוק את העניין בצורה טובה יותר, הציע לי איש המחקר שאלון אחר, ומאז ועד היום קיבלתי דיווח על שלושים וכמה מקרים, אם כי מספר זה רחוק מלייצג את מספר כל המקרים משום שלא על כולם מדווחים. לאחרונה שמעתי שיש לשכות המתביישות לדווח על מקרי אלימות כי הם רואים בהם ביטוי לחולשת הלשכה.

אשר לחוברת: בשלב ראשון רצינו לעודד התענינות בנושא ולקבוע קריטריונים. כאשר השגנו תקציב ובאנו לשטח עם התקציב וההנחיות התברר שרוב הרשויות המקומיות לא היו מוכנות להרתם לעניין וגם לא לקבל את חלקנו. לאחר שהצלחנו בזה בכמה רשויות מקומיות רצינו לעודד את תאבונן של יתר הרשויות המקומיות. החוברת לא יצאה כדי להסוות משהו, כי ליד המספר של 31 רשויות כתבנו שב-81 רשויות מקומיות המצב אינו סביר. אני מוכן לבדוק את ההוצאה שהיתה כרוכה בהוצאת החוברת, אבל אני חושב שהיתה קטנה מאוד, כי הכל נעשה בעבודה עצמית של המשרד.

שאלתי את עצמי מה הסיבה לגל החדש של אלימות שנתקלנו בו לאחרונה ואני מוכן להצביע על כמה סיבות: לביו צמצומים והורדנו את הזכאות של אנשים שעד 1 באפריל 1974 היו זכאים לעזרה מסויימת, אם זו עזרה ביתית, אם עזרה לסידור ילד במעון. סיבה שניה - בעקבות ההמלצות הכנסנו כללי זכאות ברורים ותפקיד של עובדי זכאות ובמקרים מסויימים אף פניה לחברות חקירה. אבל כאשר מודיעים לאדם שהוא אינו זכאי לתמיכה - וזאת לאחר חקירה - והוא כבר התרגל לקבל תמיכה במשך כמה שנים, הוא רוצה לשבור את הראש לעובדת הסוציאלית. ייתכן שזו רק תקופת מעבר ואנשים יתרגלו לעובדה שאי אפשר יותר לרסות, אבל זה הסחיר שאנחנו צריכים לשלם.

ניצב-משנה יעקבי:
לשאלת חבר-הכנסת בארי אם התובע המשטרתי מבקש מבית-המשפט החמרת העונש או לא:
בהוראות שלנו לתביעה נאמר שהתובע יציג את חומרת הבעיה בהסתמכו על חומר הראיות וכל חומר אחר שבידו תוך כדי הדגשת התפשטות תופעת האלימות ככל לשכות הסעד ועובדת החמרתה בכל חלקי הארץ.

באשר לעצירת החשוד שהתפרע פעם או פעמיים ולגבי חומרת המאסר נתנו הנחיות לאנשי החקירה האומרות, כי החלטה בדבר שחרור בערבות או בדבר מעצרו של חשוד תעשה בהתאם לחומרת המקרה, בהתאם להרשעותיו הקודמות ובהתאם לאופי החשוד. כן יש להתחשב בסיכוי ובסיכון שהנאשם יחזור על מעשיו, וזאת בהתחשב בשיקול דעתו של הקצין האחראי על החקירה. כמו כן נאמר שחולי או מגבלה של החשוד לא יהווה מגבלה למעצרו. סעיף אחר אומר, כי במקרים חמורים בהם הוחלט לעצור את החשוד, יש לעשות הכל כדי להעביר את התיק לבית המשפט לשם העמדת החשוד לדין תוך תקופת מעצרו. הנחיות אלה הועברו לפני ארבעה חודשים לכל יחידות המשטרה. כאשר מתקבלת תלונה על יאירת משטרה זו או אחרת שעדיין לא התרגלה להוראות ולא פעלה על פיהן, אני מספל אישית בכל מקרה ומקרה.

לגבי יחס מיוחד שמגלים אנשי המשטרה כלפי המתפרעים: אנשי המשטרה הם גם אנשים ואינני יכול לתת הצהרה לגבי התייחסות של איש משטרה כלפי מתפרע.

לגבי ועדת תיאום: נאמר שיש לערוך מפגש בדרג מקומי בין עובדים סוציאליים ובין עובדי המשטרה ובנוסף לכך יש ליצור נתיבי מגע בעניינים שוטפים, כדי לפתור בעיות שמתעוררות במקום.

ניצב-מסנה יעקבי:

באשר לדרג ארצי: יש לנו קשר הדוק, אם כי לא בפורום קבוע. בכל בעיה שמתעוררת אנחנו דנים ומספלים, אם כי אינני חושב שהבעיה היא דווקא של המשטרה.

מ"ם היו"ר א. נמיר:

אני מצטערת על כמה דברים: א) על זה שהדיון התחיל כפי שהתחיל עם מנהלת לשכת הסעד מבני ברק מבלי שיהיו נוכחים אנשי משרד הסעד, אנשי המשטרה ונציג איגוד העובדים הסוציאליים; ב) על זה שהיום ישנם נציגי המשטרה, משרד הסעד ואיגוד העובדים הסוציאליים מבלי שתהיה מנהלת לשכת הסעד בבני-ברק.

במסקנות שהגישה הוועדה בשעתו אני רואה רק קטע אחד שמערכת סבוכה מאד של נושא העבודה הסוציאלית, וגם במסקנות עצמן נאמר בפסקה האחרונה: "במסגרת הדיון בוועדת השירותים על הנושא הנ"ל הועלתה המסאלה לקיים בירור מקיף על מבנה שירותי הסעד, חלוקת האחריות והסמכויות בין משרדי הממשלה לבין עצמם ובין הרשות המרכזית לבין הרשויות המקומיות." מאחר שאני רק מסלאת מקום של מסלא מקום יושב-ראש הוועדה אני מבקשת כחברת הוועדה לקיים דיון סמצה על כל נושא הסעד, ואני מניחה שנוכל לעשות זאת עם בואה של היושבת-ראש ועם כניסתו של שר הסעד החדש. כחברת הוועדה הייתי רוצה לראות את נושא האלימות כחלק מיריעה שלמה. יא"י אפשר לתלוש אותו ממה שקורה בשטח. בסיכום לא סיכום זה אני מסיימת את הישיבה.

הישיבה ננעלה בשעה 12.55